

Start

Omhoog

Agressie hoort bij het leven

Wegener Dagbladen, 30 oktober 1999

Van onze redactie binnenland

HEERLEN - Een aanleiding is er eigenlijk niet. Toch wordt er getrapt en geslagen, soms tot de dood erop volgt. De namen van Serge Henderik, Meindert Tjoelker, Marianne Roza en Froukje Schuitenmaker staan in de geheugens van menig Nederlander gegrift en behoeven al lang geen toelichting meer.

In een poging deze zinloze agressie te verklaren wijst de maatschappij met een beschuldigende vinger naar diezelfde maatschappij. Naar de ouders die al dan niet uit eigen keuze meer tijd steken in hun werk dan hun kinderen te leren wat wel en wat niet mag. Naar de scholen die deze opvoedende taak over zouden moeten nemen. Naar het toenemende gebrek aan sociale controle.

Of naar de kroegbaas die de glazen maar vol blijft schenken, ook al weet hij dat zijn klanten meer dan genoeg hebben gedronken. Naar het Nederlandse gedoogbeleid van drugs. Naar het gebrek aan blauw op straat. Niet iedereen is daar zo van overtuigd. De maatschappij speelt een duidelijke rol en kan sturen, maar er is meer aan de hand, vinden wetenschappers die verklaringen van menselijke gedrag vooral in de dierenwereld zoeken.

Agressie is heel normaal, hoort bij de mens en in het bijzonder bij de man, vindt de Maastrichtse hoogleraar neuropsychologie Jelle Jolles. „Tegenwoordig zijn wetenschappers ervan overtuigd dat de biologische basis van ons gedrag veel groter is dan we nog maar twintig jaar geleden dachten." De wortels van agressie, legt Jolles uit, liggen in sociaal gedrag en in voedselzoekgedrag bij de historische mens. Met andere woorden, zonder agressie zouden we niet bestaan. „Onze voorouders hadden nooit dat hert achterna kunnen rennen als ze niet agressief waren geweest. De agressie hebben we nog steeds. Kijk naar de politiek of het zakenleven, naar mannen zoals Boris Jeltsin of Bill Gates.

Verbale agressie is geaccepteerd. "Succesvolle mensen, zegt Jolles, zijn vaak erg dominant. „Die dominante wordt door agressiviteit verkregen." Daar het regelmatig mis gaat, vooral in het uitgaansleven en vooral bij mannen verbaast de wetenschapper niet. „In alle gevallen waarbij in de afgelopen jaren mensen op straat werden doodgeslagen of doodgeschot, ging het om een mannelijke dader tussen de 15 en 25 jaar. Wetenschappers hebben vastgesteld dat onze hersenen van mannen zijn daarbij later rijp dan die van vrouwen. Het is dus goed voorstelbaar waarom jonge mannen minder remmingen hebben. Dat kan samenhangen met het minder uitgerijpt zijn." Maar in de kroeg is daar weinig begrip voor. Jonge mannen krijgen evenveel vrijheid als hun vrouwelijke leeftijdgenoten. Gaan een avondje stappen, drinken alcohol, te veel alcohol en dan slaan de stoppen door. Jolles wijst net als vele anderen ook op de maatschappij. „Gedrag is natuurlijk ook sterk te beïnvloeden door het sociaal leren. De invloed van de omgeving is heel groot." Bovendien zo luidt de theorie van de vooraanstaande aan de

Amerikaanse Emory University docerende Nederlandse wetenschapper Frans de Waal, gaat de ontwikkeling van de mens zo hard, dat onze soort het maar ternauwernood kan bijhouden.

Miljoenen jaren leefde de mens in kleine groepen van niet meer dan ongeveer tweehonderd jagers. De evolutie heeft ons niet voorbereid op het leven in miljoenensteden, waar het motto van ieder voor zich geldt. De *homo sapiens* is tenslotte geen individualist, maar een groepsmens.

Jolles: „Dieren die in een groep leven, leren van anderen wat wel en niet geaccepteerd wordt. Iedere wolf bijvoorbeeld weet zijn plaats omdat hem dat bijna continu duidelijk wordt gemaakt. Er zijn wel gevechten om een plaatsje hoger te komen, maar die agressiviteit wordt zo geleid dat het niet tot uitspatting komt." De grootste uitdaging van de mens, zegt De Waal dan ook, is de aanpassing aan de massacultuur. De Waal maakte internationaal naam met zijn onderzoeken naar agressief en sociaal gedrag van onder andere chimpansees en bonobo-ape, een van de laatste ontdekte zoogdieren die volgens biologen het dichtst bij de mens staan.

Jolles vult aan: „De ontwikkelingen zijn inderdaad niet meer door de mens bij te houden. Kijk alleen maar naar de afgelopen tien jaar. Met internet kunnen mensen met elkaar communiceren, zonder dat daarbij iets van sociale vaardigheden wordt gevraagd.

De situatie waarin je van de mensen om je heen leert, verdwijnt steeds meer." Dat niet iedereen overtuigd is van de nieuwe ontwikkelingstheorie van de Waal, blijkt wel uit de reactie van Jolles' Maastrichtse collega Harald Merckelbach. „Ach, overal valt wel een evolutionair verhaal bij te verzinnen," reageert de hoogleraar psychologie. „Ik heb daar niet zo veel mee op." De vraag waarom de een wel in een grote groep kan leven en de andere niet, vindt hij veel interessanter. „De meesten slagen daar namelijk wel in. Of beide ouders nu veel gewerkt hebben en weinig tijd aan hun kinderen hebben besteed of niet. Dat vind ik van die flauwe verklaringen. De meesten gedragen zich netjes en maar een hele kleine groep doet dat niet." Dat komt niet door de evolutie, maar door afwijkingen in de hersenen, is Merckelbachs overtuiging.

„Er bestaat een hele kleine groep zeer actieve jonge criminelen, die verantwoordelijk is voor heel veel delicten," vervolgt Merckelbach. Uit onderzoek blijkt volgens hem dat deze mannen niet alleen lak hebben aan de wet, maar ook verder niet zo gauw ergens bang voor zijn. „Ze voelen zich aangetrokken tot zaken die veel risico met zich meebrengen. Snelle auto's, te veel alcohol en drugs, ook daar zien zij het gevaar niet van in." Dit gedrag komt volgens Merckelbach door een tekort aan de stof serotonine in de hersenen. „De omgeving kan er zeker wel een steentje aan bijdragen dat het met hen de verkeerde kant uitgaat, maar in principe komt de agressie van binnenuit." Op de vraag waar dat gebrek aan deze lichaamseigen stof vandaan komt, kijkt Merckelbach bedenkelijk. „Tsjja daar zijn meerdere theorieën over..."

Er zijn al wel experimenten gaande met medicijnen die er voor moeten zorgen dat mensen op het goede pad blijven. De Amsterdamse professor Theo Doreleijers kwam in dit verband onlangs uitgebreid in het nieuws door zijn onderzoek bij kinderen naar agressief en crimineel gedrag. Doreleijers gaat er niet van uit dat mensen crimineel worden geboren, maar denkt wel dat er bijvoorbeeld bij de geboorte iets mis kan gaan, waardoor lagere hersenactiviteit kan ontstaan. Om dat tekort te compenseren, gaan jongeren op zoek naar andere prikkels en spanningen, is zijn theorie. Andere wetenschappers die crimineel gedrag vanuit de biologie

verklaren, gaan nog verder. Ook de Amerikaanse professor Adrian Raine meent dat aangeboren eigenschappen iemand sneller in het criminele circuit kunnen laten belanden. Mensen met een lage hartslag – die erfelijke is – raken minder snel opgewonden. Zij zoeken extra opwinding en hebben in vergelijking met anderen een gebrek aan angst en schrikken ook niet terug van een paar jaar cel.

De theorieën lopen uiteen, maar over een ding zijn wetenschappers het in grote lijnen eens. De maatschappij gaat verkeerd met agressie om. Een van de redenen hiervoor is dat mensen niet goed weten waar die agressie vandaan komt. Jolles heeft wat dat betreft hoop. „Als je weet waar de oorzaak ligt, kun je veranderen. Daar ben ik van overtuigd. Die jongens die zo uitspatten, hebben nog niet goed geleerd wat acceptabel is. Dat wil niet zeggen dat zij het nooit leren. Een pasklare oplossing voor de problemen heeft Jolles ook niet. „Dat is aan de politiek. De wetenschappers kan alleen theorieën aanreiken en de politiek adviseren." Zijn collega Merckelbach ziet wat dat betreft veel heil in meer onderzoek. „De weerstand tegen de opvatting dat agressief en crimineel gedrag in de mens zelf zit, is gelukkig langzaam aan het wegebben.

Toen de Leidse professor Buikhuisen daar in de jaren zeventig over begon, viel heel Nederland over hem heen. Maar om de discussie over oplossingen gefundeerd te kunnen voeren, is nog veel feitenmateriaal nodig."

[Start](#)[Omhoog](#)